

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 47 Volume: 9 Issue: 47

Aralık 2016

December 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

LEYLA ERBİL'İN CÜCE ADLI KİTABI İÇİN ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİ İLKELERİ IŞIĞINDA BİR
DEĞERLENDİRME*
AN EVALUATION OF LEYLA ERBİL'S BOOK TITLED CÜCE (THE DWARF) IN THE LIGHT OF
PRINCIPLES OF TRANSLATION CRITICISM

Göksevenin ABDAL**

Öz

Leyla Erbil, bir kadın yazar olarak, hem eserlerinde işlediği konularla hem de seçtiği üslupla Türk edebiyatının önde gelen yazarlarından biri olmuştur. Bu çalışma içerisinde, yazarın Cüce adlı hikayesi odak noktası olarak seçilmiş ve yazarın hikayeyi anlatırken seçtiği anlatı çizgisi ve dil düzeyi çözümlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ilk kısmında, Leyla Erbil'in yazarlığı ve romanları değerlendirilmiştir. İkinci kısımda, temel olaylardan ve kişilerden bahsedilerek anlatı düzlemi aktarılmaya çalışılmıştır. Son kısımda ise, anlatı ve dil düzlemindeki çözümlenmelere dayanarak, Katherina Reiss'in sunduğu ilkeler ışığında, Cüce romanını çevirme amacını taşıyan bir çevirmen için bir yönerge oluşturulmaya çalışılmıştır. Böylece, çevirmene kaynak metnin tadını erek metne taşıma hususunda bir iç bakış ve öngörü kazandırma amacını gerçekleştirmeye bir adım yaklaşmış olur.

Anahtar Kelimeler: Leyla Erbil, Kadın Edebiyatı, Edebiyat Çevirisi, Çeviri Eleştirisi, Metin Çözümlemesi.

Abstract

As a woman, Leyla Erbil is one of the leading authors in Turkish literature both with themes and styles she chose to use in her each work. She became one of the strongest representatives of the modernist Turkish literature through her novels, novellas, letters, short stories and other works under different genres. In this paper, her novella "The Dwarf" is taken into focus by analyzing the style of language and line of the narration she followed in telling the story. In the first part of the paper, her authorship and linguistic aspects of her novels are analyzed. In the second part, the line of narration in the novella is analyzed in order to show the change of language with the appearance of each protagonist under each part. In the last part, based on the analysis of linguistic and narrative aspects, a directive is drawn upon for a translator that is willing to take over the mission and vision to translate the source text into English. By this way, the translator is given the chance to gain insight about how to carry the taste of the original text to the target readers.

Keywords: Leyla Erbil, Women's Literature, Literary Translation, Translation Criticism, Textual Analysis.

Giriş

Bu çalışma, Türk edebiyatının öncü yazarlarından biri olan Leylâ Erbil'in yazarlığının ve daha önce İngilizceye çevrilmemiş olan Cüce kitabının dilsel ve söylemsel çözümlemesi çerçevesinde, Katherina Reiss'in çeviri eleştirisi yaklaşımı bağlamında ele aldığı metin türleri ayrımı ve işlevsel çeviri yaklaşımı ekseninde metni çevirecek olan çevirmen veya çevirmenlere bir çeviri yönergesi sunma amacını taşımaktadır.

Leylâ Erbil, altmışlı yıllardan beri yürüttüğü yazınsal kariyeri boyunca, çok farklı metin türlerini farklı metinsel bağlamlarda melezleyerek eserlerinde kullanmış ve toplumsal koşulların bireysel yaşamı üzerindeki etkilerini bu türden metinsel seçimler bağlamında sözcüksel, sözdizimsel, anlamsal ve söylemsel yapıları öznelendirerek eserlerine yansıtmıştır. Altmışlı yıllardan beri Türk edebiyat dünyasında bir kadın yazar olarak yer bulmuş olan Leylâ Erbil, öykü türünde Hallaç (1961), Gecede (1968) ve Eski Sevgili (1977) Düşler Öyküleri (1997); roman türünde Tuhaf Bir Kadın (1971), Karanlığın Günü (1985), Mektup Aşkları (1988), Cüce (2001), Üç Başlı Ejderha (2005), Kalan (2011), Tuhaf Bir Erkek (2013); mektup türünde Tezer Özlü'den Leylâ Erbil'e Mektuplar (1995) ve deneme türünde Zihin Kuşları (1998) başlıklı eserlerin sahibidir. Birinci kısımda, kitaplarından yapılan alıntılardan faydalanarak, bir yazar olarak Leylâ Erbil'in portresi çizilmiştir.

Leylâ Erbil'in Cüce adlı kitabı, yalnızca Türkiye'nin toplumsal tarihiyle değil, aynı zamanda, bir kadın olarak Leylâ Erbil'in kişiliğiyle de ilişkilendirilebilecek özelliktedir. Cüce'de, kadın karakterler Menipo, Zenime Hanım ve Hatçabla üzerinden bir yaşam biçimi olarak kadınlığa vurgu yapan Leylâ Erbil, bilinçakışı yöntemini de kullanarak okuru bir tür akıl oyununa davet etmektedir. İkinci bölüm içerisinde, Leylâ Erbil'in Cüce adlı kitabı, Umberto Eco'nun Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti'' adlı kitabında sunduğu

* 28 Haziran - 1 Temmuz 2016 tarihleri arasında Venedik'te düzenlenen "International Conference for Academic Disciplines in Venice" başlıklı konferansta, sözlü bildiri ile "Creating A Directive For The Translation of A Revolutionary Author: The Dwarf, Memories of a Neutered Woman" başlığıyla sunulmuştur.

** Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İngilizce Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı, abdalgosevenin@gmail.com.

ampirik yazar, örnek yazar, hipotipoz, analeks, proleks, medias res vb. kavramları üzerinden incelenmekte ve söz konusu kitap bağlamında Eco'nun kavramları çerçevesinde anlatı ve söylem arasındaki ilişki kurulmaktadır.

Katherina Reiss, işlevsel dilbilim akımından gelen bir araştırmacı olarak, metin türleri ve metinlerin işlevsel özellikleri üzerinden bir metin çözümleme ve eleştiri yöntemi geliştirmiştir. Reiss, Eduard Spranger'in İnsan Tipleri (1914) kitabında tanımlanan insan tiplerinden ve Peter Brang'in Sovyet Döneminde Çeviri Sorunsalı (1963) ve Elsa Tabernig'in Çevirinin Teknik ve Edebi Yönleri (1964) çalışmalarında yer verdiği metin türleri arasındaki farklardan yola çıkarak geliştirdiği metin türleri ayırımı ve metinlerin işlevsel özelliklerini incelemesinin merkezine yerleştirmiş ve Vermeer'in geliştirdiği işlevselci yaklaşım olan Skopos'un önemli savunucuları arasında yer almıştır. Üçüncü bölüm içerisinde, Reiss'in incelemesinde kullandığı metin türü, dilsel etmenler, dildışı etmenler, çevirmen kimliği gibi kavramlardan yola çıkılarak hem metin içi hem de metin dışı etmenlere ilişkin bilgi verilmiştir. Metnin dilsel ve teknik özelliklerine dair bilgiler sunulduktan sonra, teknik metinler için sıklıkla kullanılan yönerge kavramı bu sefer de bir edebiyat metnini çevirmeye girişecek olan bir çevirmen için oluşturulmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışma kapsamında yazar-metin-çeviri odaklı olarak gerçekleştirilen üç aşamalı bir inceleme yöntemi temel alınarak, teknik metinlerin çevirisi için geçerli olan yönerge metin türünün, edebi metinlerin çevirisi hususunda da oluşturulabileceği, çevirmenin kaynak metinle 'uyumlu' kararlar almasını kolaylaştıracak bir üst metin özelliği taşıdığı ve çeviri sürecini ele almada farklı katmanlarda katkılar sunabileceği görülmüştür.

1. Türk Edebiyatının Öncü Yazarı: Leylâ Erbil

Leylâ Erbil gerek yazdıklarıyla gerekse şahitliğini ettiği olayları yazarken kullandığı diliyle Türk edebiyatının öncü yazarlarından biri olmuştur. Yalnızca yazım tarzıyla değil, aynı zamanda hayata karşı duruşuyla da önemli bir yazar figürü olarak öne çıkmış olan Erbil, roman, novella, mektup gibi farklı yazın türlerinde verdiği eserlerle Türk yazın geleneğinin güçlü temsilcilerinden biri haline gelmiştir.

Leylâ Erbil'in eserlerinde dikkat çeken noktalardan biri, deneysel bir dil kullanma yoluna gitmiş olmasıdır. Her eserinde farklı bir dil yapısı ve örüntüsüyle karşımıza çıkan yazar kimi zaman mitolojik ve dini öğelerle felsefe düşünürlerinin hayat görüşlerini birleştirerek okura sunar, kimi zamansa eski edebiyat eserlerine ait öğeleri sözlü edebiyat eserleriyle harmanlayarak anlatma yoluna gider. Onu çağdaşı olduğu yazarlardan farklı kılan şeyin bu olduğu düşünülebilir. Yazar her eserinde yeni bir yazın tekniğini gündemine alır, bunu ödül ya da prestij elde etmekten ziyade kendi hayat yolculuğunu anlatmak için yapar. Bir röportajında bu durumu şöyle dile getirmiştir (Barbarosoğlu, 2009):

"Anlattıklarım kimler tarafından algılanıyorsa o kadardır, bunu zorlamıyorum. Taviz vermiyorum, ödüllere katılmıyorum, televizyonlara çıkmıyorum. Zor olan nokta okura yaranmak için yazmak noktasında. Bukalemun gibi değişiyorlar."

Söylediklerinden de anlaşıldığı üzere, Leylâ Erbil, yazarlığından ödün vermeden, dünyanın değişen koşullarına ve ana akım siyasi ve edebi yaşama karşı duruş sergilemiş ve eserlerini dünyayı şekillendirmeye çalışan güçlere değil de içindeki derin hislere, yaşanmışlıkların bıraktığı izlere göre şekillendirmiştir. Bu durum yazar için önemli şeylerden biri olarak kabul edilebilir. Bundan dolayı, Leyla Erbil, yazdıklarının merkezine insanların günlük hayatta yüzlerine bile bakmadıkları, toplumdan uzaklaştırdıkları, dışladıkları, bir başlarına bırakılmış bireyleri konumlandırmıştır. Yalnızlığa terk edilmiş, şizofrenik düşünceler taşıyan, anbean yalnızlaşan izlenimi verdiği bireyleri anlatırken de kendine has noktalama işaretleri kullanmaya, yeni kavram ve sözcüklerle yalnız bireyin yalnız zihninin bir panoramasını çizmeye çalışmaktadır. Yazar kendine özgü noktalama işaretleri kullanmasını şöyle açıklamakta (Barbarosoğlu, 2009):

"(...) İnsanların hasta olduğuna inanıyorum. Sakatlanmış olarak yaşıyoruz hepimiz. Bir biçimde bir yerimizden hastayız. Bunu nasıl anlatabilirim. Bu hasta insanların gramer kurallarından haberi yok. Bir şizofreni konuştururken nasıl olur da noktayı buraya, virgülü şuraya koyayım diyeyim. Elimden gelse hepsini değiştireceğim."

Açık bir biçimde görülmektedir ki Erbil'in düşüncelerinin temelinde, farklı zihinsel süreçleri incelemek isteği yatıyor. Yazar olarak kendinden başlayarak toplumun farklı kesimlerinde acılar çekmiş bireylere gönderme yaparak onların acılarının diğerlerince anlaşılmasını istemektedir. Erbil, Tuhaf Bir Kadın'da Nermin, Karanlığın Günü'nde Neslihan, Mektup Aşkaları'nda Jale, Cüce'de Zenime, Üç Başlı Ejderha'da Leylâ Ünver, Kalan'da Lahzen aracılığıyla insanın o yitik "ben"ini bulma ve onu değiştirme kaygısının isyan boyutuna varan sesini duyurur (Kunduz, 2012: 69). Şizofren düşünce yapısına sahip bir insanın aynı toplumu paylaştığı insanlarla benzer biçimde ilişkiler kuramayacağını, buna bağlı olarak da "sağlıklı" olarak addeden bireylerin kurduğu "kurallara aykırı olmayan" dil yapısına da erişemeyeceğini söylemeye çalışmaktadır. Yani, toplum içerisindeki ön kabule bağlı gerçeklerin bireylerin yaşamına etki ederek sağlıklı olsun olmasın onları zihinsel anlamda şekillendirmeye çalıştığını belirtir. Bu aşamada tek kaçış yolu yazmak ve yazarken alternatif yollar bulmaktır.

(...) Küçük bir yamyamdı beyin,

*öylesine başkalaşmış çıkmıştı beyin
olmaktan, durduramıyordu onu artık;
sakıncalı durumda kendisi istemese de beyin
boş durmuyor ona haber vermeden çalıp
çırpıyor, yırtıyor, yutuyordu. Koca ise, böyle
bir kadının nasıl olup da kendisine aşık
olduğuna, nasıl oluş da böyle ünlü, zengin,
akıllı bir kadınla yatabildiğine şaşıyor da
şaşıyordu. Kadınsa her yatıştan sonra bin kez
sabunluyordu kendini, banyoya kapanıp
öğürüyordu gizlice, tıpkı babasının ayaklarını
yıkarken olduğu gibi... (...)
(Karanlığın Günü, s. 99)*

Leylâ Erbil'in yazma amacından bahsettikten sonra, bir de kitaplarında bireyleri nasıl konumlandığından bahsetmek gerekmektedir. Kadın bir yazar olarak Erbil, kitaplarının birçoğunda kadınların başından geçen hikâyeler anlatır. Toplumda hem ataerkil sistem ve gelenekçi bakış açısı hem de dini yaşam tarafından bir şeytan üçgeni hapsedilmiş olan kadınların mücadelesi Erbil'in eserlerinde ana izlek halini almıştır. Yazar, bu mücadelenin beraberinde getirdiği zorlu yolda kadınların attığı adımları roman, hikâye, novella ve mektup türünde yazdığı kitapların merkezine taşımıştır. Erbil'in öykü dünyasında gezinirken geçmişi tamamen söküp atamayan, ataerkil ailenin ve toplumun nefesini her zaman enselerinde hisseden bu kadınların varoluş mücadelesinde tanık oluruz (Kandemir, 2013: 119).

*(...)
eril taasubun uysal tiryakileri
yarananın yarattığı gövdeden
utandırılmış kadınlar ordusu
ataerkilin
erkin başparmağı
tepesinde kadıncıkların
kendi doğasının tarihini öğrenememiş kardeşlerim benim
kendi zebellahlarına boyun eğmiş
engizisyondan kalma
romantik ve sömürgeci bir hayal gücünü kutsallaştırıp tapan
eril taasubun şehvetlileri
(...)
(Kalan, s. 62)*

Leylâ Erbil'in kitaplarındaki tek mesele kadın değildir. Aynı zamanda toplum içerisindeki varoluş mücadelesini de kitaplarına konu edilmiştir. Bireyin aile ortamında ayakta kalma savaşı, yalnızlıkla mücadele, sevilen biriyle birleşme, sevilmeyen insanlardan uzaklaşma, siyasi tartışmalar, siyasi tartışmalarla arası açılan insanlar, yozlaşma, yozlaşan insan ilişkileri gibi bireyin düşünce yapısını ve duygulanım dünyasını etkileyen şeyler karşımıza çıkar. Öykülerde varoluşçuluğun etkisiyle ortaya çıkan "karamsarlık" ve "umutsuzluk" halleri; anlamsızlık, cinsellik ve suç gibi temalarla işlenir; Erbil'de bunalım, dış koşullardan çok varoluşsal nedenlere dayanan; kadının üzerinden bir türlü sıyrılmayı başaramadığı bir kabuktur (Kandemir, 2013: 119).

*ne oteller gördük
kim
biz
üzerine çiçekler serpiliydi
açtığımızda
yatak örtüsünü
bembeyaz çarşafıta
kıpkırmızı
gül yaprakları
zeyyat ve ben
(Tuhaf Bir Erkek, s. 73)*

Yazarın eserlerinde kendine yer eden başka bir konu da cinselliktir. Erken yaşlarda kendilerini fark eden bireyler, baba-kız çocuk arasındaki elektra, anne-erkek çocuk arasındaki oedipus gerilimleri, aynı anda farklı kişilerle cinsel deneyimler yaşayan ve daha başından beri ataerkinin bekâret dayatmasını sorgulayan özgür kadın karakterler, Erbil'in kitaplarında geniş yer bulur. Yine de Leylâ Erbil'in romanlarında toplumun bastıracağı cinsellik duyguları kapalı mekânlarda gerçekleşir çünkü toplum ve aile, kadınlar üzerinde bir otoritedir (Yavuzer, 2012: 61).

*aynayı da sen artık o sadece yansıtıyordu senin aynalığını sana
(Cüce, s. 55)*

Erbil’de dikkat çeken başka bir konu da çocukluk deneyimleridir. Yazar, eserlerinde derin acı ve ayrımcılıkla keşfedilen cinselliği, büyüene ve kendini rahat bir biçimde ifade etmeye başlayana kadar toplum içerisinde azınlık olmanın verdiği aşağılanma hissini ve çocuklukta edinilen parlak deneyimlerin beraberinde getirdiği korkak yetişkinlik hayatını okura anımsatan birtakım göstergeler de kullanır. Bu göstergeler, sürekli olarak annelerinin baskıları altında olan, kendilerini yeterince ifade edemeyen kız çocuklara ait kısa kıyafetler, argo konuşmalar, toplumun “hor” göreceği birtakım eylemlerle sınırlı değildir. Kız çocukları Erbil’in romanlarında erken yaşlarda isyan etmeye başlar (Gelbal, 2014: 55)

(...)
çıkıp dışarıya baktığımız çocukluğumuzun
ve gene içeride kaldığımız
sınırdan uzaklaşamadığımız
yasakla
ablanla ben
(Kalan, s. 67)

Leylâ Erbil, eserlerinde yalnızca cinsellik, kadınlık deneyimi, çocukluk, yalnızlık ve delilik temalarını işlemez. Aynı zamanda sıkı sıkıya bağlı olduğu ve eşitlikçi dünya görüşünün temelinde yatan sosyalizm, komünizm ve Marksizm konularına da sıklıkla yer verir. Ancak çok geniş çaplı bir siyasi görüş değildir, roman karakterlerinin siyasi duruşlarıyla sınırlıdır. Karakterlerin hemen hepsi devrimci görüş içerisinde olup solcu aydınlardan oluşsa da aktif olarak bir sorun ortaya koyup çözüm getirdikleri görülmez ve bireysel bir devrimcilik olarak kalır (Şahin, 2009: 380).

aptullah ve arkadaşları
toplandı
erdal eren’i
17’sinde katleden cellat
saltanat sürüyor
bir gönüllü yok mu aramızda
alalım intikamımızı
gebertelim şunu
karar alındı
biri dedi ki
on binlerce ölümüz var
onların katilleri ne olacak
onlara da sıra gelecek
dedi öteki
şakir abi
bu işi bana bırakın
herkes işine dönsün
ben hallederim dedi
şakir abi de işsizdi
(Tuhaf Bir Erkek, s. 86)

Yazarın eserlerinde yer verdiği konulardan biri de tarihsel köklerdir. Gerek Kalan romanında gerekse diğer romanlarında farklı etnik kök ve dinlerden gelen başkahramanlar yaratmıştır. Bu başkahramanlar hem bireysel hezeyan ve gerilimlerle uğraşırken hem de köklerinden gelen, azınlık olmanın verdiği acı ve yükümlülükleri üzerlerinde taşımak durumunda kalmıştır. Birey olarak toplumda var olma düşüncesi, bütün bireysel sıkıntılarla birleşir ve ortaya savaştan bireyi çıkarır. Birey olma sürecinde bireyin dar anlamda çevresiyle, geniş anlamda evrenle girdiği karşılıklı savaş sonucunda geçirdiği değişim ve dönüşümler ve toplum kuralları, ahlak kuralları ve siyasi/ideolojik yaklaşımlar arasında yakın bir ilişki vardır, bu yüzden, roman karakterleri ile kurmaca dünyadaki görünimleri metin içerisinde bütünleştirilerek okura sunulur (Kunduz, 2012: 79).

sizi değiştirene kadar
başınızdayım
bu iğrenç toplumu
istediğim biçimde
yoğurup
istediğim inanca
getirene kadar
ölmeyeceğim
her biriniz tek tek
benim biçtiğim
kısbeyi giyene kadar
yaşayacaksınız
ölmeyeceğim
(Tuhaf Bir Erkek, s. 49)

Sonuç olarak, Leylâ Erbil, Türkiyeli bir kadın ses olarak karşımıza çıksa da, yalnızca kadınların sorunlarından değil, aynı zamanda bireyin Türkiye toplumu içerisinde verdiği varoluş mücadelesinde cinsellik, bekâret, muhafazakârlık, toplumsal baskılar, yozlaşma, çocukluk, yetişkinlik gibi evrensel değerlerden bahsetmektedir. Bunu da düz bir dil kurgusundan ziyade, okuru bilinçaltından bilinçdışına yolculuk ettirebilecek alternatif sözcük ve dil oyunları, sözdizimsel bozmalarla, yabancı kültür ve dillere özgü kavramsal kullanımlarla gerçekleştirir. Bütün bunlar bir araya getirildiğinde, Türk edebiyatında kendine öncü bir yer edinen Leylâ Erbil okur karşısına çıkar.

1. Cüce'ye Dair¹

Kitap daha ilk cümleden itibaren farklılığına dair ipuçları verir. Yazdığı her eserde farklı bir yazın söylemi ve tarzı benimseyen Erbil, kurduğu dünyaya okurları davet ederken daha en baştan onlarla bir anlaşma imzalamayı da ihmal etmez. Bu yapıtta belli yerlerde "Alışık olmadığınız şeylerle karşılaşacaksınız, dikkatli olun okurlar" der. En başından bir **ampirik yazar** didaktikliğiyle işe başlar. Ancak bu durum metnin ilerleyen sayfalarında değişir. Yazar, alımlama ve imge kurma işini genel olarak okurlara bırakır.

Yarım bıraktığı tümceler, noktalama işareti koymadan tümce öğelerini birbirinden ayırmadan kurduğu paragraflar, yaşantı metinlerinden kesitler, metin okumalarına dayalı göndermeler belki de Leyla Erbil yapıtlarının en önemli özellikleri arasında sayılabilir. Bununla birlikte, yapıtlardaki karakterlerin hepsi birbirleri ağzından konuşuluyormuş gibi de okunabilir. Örneğin, *Cüce* kitabındaki Zenime ile yazar olarak Leyla'nın sesi belirli bir süre sonra birbirine karışıyor, kimin neyi deneyimlediğini çıkarsamak zorlaşıyor, bunu anlamak da satır aralarını okumaktan ve imgelere dayalı göndermeleri anlamaya çalışmaktan geçer. Dolayısıyla, her bir okumada yeni göndermeler keşfedilebilirken, daha evvel keşfedilmiş olan göndermelerin gönderge düzlemleri de değişime uğrayabilmektedir Yerli ve yabancı anlatım unsurlarının ve tabirlerin birlikte kullanılması ve her yabancı ögenin doğal dilin parçasıymışçasına yerli öğelerle harmanlanması anlatıma yenilik kazandırır.

Cüce metnine baktığımızda, metnin "Yazarın Notu" şeklinde bir başlıkla başladığını görüyoruz. Yazar burada metnin hikayesini anlatır. Bu sayede okuru metne hazırlar. Bu açıdan okura yol gösteren bir **ampirik yazar** özelliği taşıdığını söylememiz mümkündür. Bu kısımda, metnin, kendisine değil, Zenime Hanım adında bir kadına ait olduğunu belirtir. Özellikle parantez işaretiyle bu kadına dair ek bilgiler sunar ve okuru metnin Zenime adında bir kadına ait olduğuna inandırmaya çalışır. Hafızasında kalan anıları anlatırken -mişli geçmiş zamanı kullanmayı tercih eder. Böylece karşımıza **proleks** olarak adlandırılan geçmişe yönelik göndermeler çıkar.

Zenime Hanım'ın oturma odasını betimlerken bütün renklerden, eşyaların yerlerinden, odaların durumundan, evin içindeki eşyaların durumundan, evin durumundan ayrı ayrı bahseder, bunu yaparken de her bir eşya ve odayı oldukça ayrıntılı bir biçimde betimler. Bu sayede okurun gözleri önünde Zenime Hanım'ın evi canlandırılmış olur ve okur sanki görüyormuş gibi metni okumaya devam eder. Böylece **hipotipoz** olarak adlandırılan başka bir durumla daha karşılaşmış oluruz. Ancak okuru Zenime Hanım'ın evinde büsbütün yalnız bırakmaz, onun kendisine verdiği yazılardan derlediği bu kitabı neden yazmak istediğini söyler; bunu yaparken de bir haberle lafı bölerek sis perdesini dağıtır ve okurun yeniden gerçekliğe dönmesini, bunun bir kurmaca metin olduğunu hatırlamasını sağlar.

Yazarın notu kısmından sonra, ithaf kısmı bulunur. Yazar kitabı Ahmet Oktay ve eşi Tülay Börteçene'ye adamıştır. Böylece asıl metin de başlamış olur. Metnin başında Erbil, sizli bir dil kullanmaya başlar. Bu sayede okurun kendini metinle özdeşleştirmesine katkıda bulunur. Okur sizli dilin sahiciliğine kapılıp hikayenin kendisi için, kendisine bir dünya sunmak üzere anlatılmaya başladığı sanrısıyla metne sarılır. Yazar burada dış bir göz olarak olayları anlatır. Kendi yönlendirmelerinden ziyade doğrudan olayların akışını sunar. Bunun bir **örnek yazar** davranışı olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü yazar okura ne anlaması gerektiğini söylemez, bunun yerine alımlama sürecine müdahil olmadan bütün işleri okurun üzerine yıkar.

Sonraki sayfalarda (s. 18 - 19) ülke kadınlarının çarşafı kapatılan bedenlerine gönderme yapılır. Bu durumu Zenime Hanım'ın gençliğiyle özdeşleştirir. Baskıların kadınların benliğinde nasıl derin yaralar açtığı betimlenir. Korku kefenine benzetilen bu baskı, kadınların güzellikten başka şey düşünmelerini engelleyerek onları toplumun beklentilerinin gölgesinde bırakmıştır. Aynı şey 20. sayfada da tekrarlanır, bu da metin içi gönderme olarak karşımıza çıkar. Aynı korku öğeleri bir sonraki sayfada daha büyük puntolarla beliriyor.

Bu aşamada, dört kişili bir anlatım olduğunu söylememiz mümkündür. İlk duyduğumuz ses olan Zenime Hanım'ın dış sesi, Zenime Hanım'ın iç sesi, Yıldırım olarak konuşan Zenime Hanım'ın oğlu, örnek yazar olarak karşımızda duran Leyla Erbil. Her bir kişiye farklı bir punto verilmiştir. Zenime Hanım, Calibri

¹ Kitap, Umberto Eco'nun Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti adlı kitabında sunduğu inceleme yöntemine göre ele alınmıştır. Bu kısımdaki kalın yazı biçimiyle gösterilmiş terimler Umberto Eco'ya aittir. Kitap hakkında bilgi için kaynakçaya bakınız.

puntosuyla, Zenime Hanım'ın iç sesi Handwriting ile, Zenime Hanım'ın oğlu Yıldırım Arial ile, Leyla Erbil ise Times New Roman puntosuyla yazılmıştır. Buna dayanarak kimin kitabın akışında ne düşündüğünü kestirmek daha kolay olsa da, Handwriting puntosuyla verilen Zenime Hanım'ın iç sesiyle yazarın sesinin zaman zaman karıştığını söylemek doğru olacaktır. Zenime Hanım, Erbil'in kişiliğinden derin izler taşır. Çünkü Erbil, Zenime Hanım'ı anlatırken aslında kendini anlatır ve kendi yaşadıklarıyla Zenime Hanım'ın yaşadıkları arasında özdeşlik kurarak okuru bir oyuna davet eder: Körleme. Okur ise kimin ne yaşadığını tahmin etmeye çalışırken tümceler arasında kaybolup durur.

Kitap içerisinde birçok bölümde farklı yazarlardan alıntılar ve göndermeler vardır. 30. sayfada büyük olarak yazılmış olan "*Ancak bu yolla doğanın adaletine hizmet edebiliyorum*" tümcesi Nietzsche'nin nihilist ahlak anlayışına göndermedir. Böylece bir kez daha metinlerarasılık gerçekleştirilmiş olacak, okurun dikkatini tek bir merkezden başka alanlara çekme tekniği başarılı olacaktır. 33. sayfada "Sevgili okurlar" diye başladığı tümcede bunu okurlara metni unutturmak ve metin ile okur arasına mesafe koymak için yaptığını açıklar. "Metnin tümünü okumadan karar veremezsiniz" derken okurun gerçeklik ve kurmaca arasında bir yerde sıkışmasına neden olur ve gerçeğe yakın bir duruş sergileyerek metnin inandırıcılığını azaltır, kurmaca özelliği olma bilincini artırır. Okur da metnin bir kez daha Leyla Erbil'in elinde kurgulanmış olduğunu bilecektir.

Yazar, 34. sayfadan sonra, kendi ağabeyinden bahseder. Ağabeyinin darbe döneminde hapisanede gördüğü işkenceyi ve "hiç"liğe giden yolu anlatır. Ağabeyinin yaşadıkları onun belleğinde onulmaz yaralar açmıştır. Bütün bunları silmek için geçmişten geleceğe gitmeye yarayacak bir alete ihtiyacı olduğunu söyler. Bunun da ancak elektronları ışınlayarak olacağını bilir. "*Elektroliz kavramı olmasa insanlık ne yapacaktı?*" (s. 39) şeklinde kurguladığı tümceyle geleceğe göndermede bulunur. Gelecek ancak makinelerin elinde keşfedilmeyi bekleyen bir nesne olarak durmaktadır. Geleceğe yönelik olarak yapılan bu gönderme **analeks** olarak sayılabilir.

40. sayfanın sonuna doğru "*Yatak odasının...*" diye devam eden kısımda bir çeşit **visionne** oluşturur. Yani yatak odası imgesinin, doğaya giden, insanla doğanın ilk kavuşması doğuma da açılan bir yer olduğunu anlatır. Doğaya gösterilen saygı bir nevi aydınlanmadır. Kişi bu sayede çevresindeki her şeyi daha net olarak görür ve algılamaya başlar. Aynı şeyi okurun hissetmesini ister ve bu bölümü uzatarak vermeyi seçer. Bu durumda da **sezdirim** kavramı çıkar. Okura doğanın güzelliği sezdirilerek verilmiştir.

50. sayfaya gelindiğinde, sayfanın üstünde yer alan "*Alacakaranlıkta uyandın...*" tümcesi ile başlayan kısımda okurun deneyimleriyle Zenime Hanım'ın karanlık ev deneyimleri birleştirilir ve sen diline geçilerek okura Zenime Hanım'ın yaşadıklarının kendisi tarafından deneyimlenmiş olduğu hissi aktarılmaya çalışır. Bu da okurda bir tür tekrarlanma, **deja vu** hissi oluşturuyor.

53. sayfaya gelindiğinde, sayfanın alt kısmında "*Pythia...*" sözcüğünün geçtiği tümce hikayenin başlama noktasını da simgeler aslında. Bu sayfaya kadar olan bütün anlatılar okura Zenime Hanım'ın iç dünyasını hissettirme amacı taşımışken, bundan sonrakiler doğrudan olayın kendisini anlatır. Bu duruma karşılık gelen **medias res** olur. Yani olay ortadan başlar ve okur bu zamana kadar okuduklarının da yardımıyla Zenime Hanım'ın o gününe geri döner. Zenime Hanım'ın geçmişi biter, bugünü sahnelenecek olur.

64. sayfaya geldiğimizde, yazar hem okuru yönlendirir hem de okurla sözleşerek ondan birtakım boşlukları tamamlamasını ister. Erbil, elinde tuttuğu aynadan, okura, kendisine ve okurun ve kendisinin yansımalarına bakar. Bütün yaşananlar bizi olay içinde olay kurgusuna ulaştırır. 70. sayfada da aynı oyun sürer. Evin köpeğinin mutfakta geçirdiği vakitler, beraber yapılan etkinlikler, Zenime Hanım'ın köpeğin ölümünden sonra nasıl hırçınlaştığı anlatılır. Özellikle bu bölümdeki geçmişe dönük göndermelerden yoğun bir **analeks** kullanımı olduğunu söyleyebiliriz.

81. sayfadaki son paragraf gazetecinin (Menipo) eve gelişi ve Zenime Hanım'ın ölümünü sormasıyla ilgilidir. Burada yazar Leyla Erbil ve gazeteci arasındaki ilişki cinselliğe doğru kaymıştır. Aralarındaki ilişkinin aşamaları en ince ayrıntısına kadar betimlenir. Bu açıdan **hipotipoz** olduğunu söyleyebiliriz. Her bir dokunma ve hareket detaylı olarak okura sunulmuştur. Bu da bir kez daha gerçeklik duygusunu artıran ve metnin kurmaca, "uydurma" olduğu hissini azaltan özelliklerinden biridir.

84. sayfada "*Öyle çevikleşmişim ki...*" diye başlayan kısım "sevgili okurlarım" söz öbeğiyle devam eder. Burada da Leyla Erbil'in bir **ampirik yazar** refleksiyle söze karıştığını ve "aslında şu da oldu" şeklinde bir ekleme yaptığını görüyoruz. Bu kısım içerisinde Zenime Hanım'ın Leyla Erbil'e kitabı okurlara sunma hususunda tembihlerde bulunduğu anlatılır.

86. sayfada bahçede gezinen Leyla Erbil'in izlenimleri yer alır. Evin bahçesine çıkan yazar burada bir macera yaşıyor muşçasına, ilk defa keşfediyormuş gibi gördüklerini betimler. Bunu yaparken de fantastik öğeleri kullanır ve günlük hayattaki eşyalarla fantastik öğeler arasında ilişki kurar. Bu açıdan **fabula** olduğunu söyleyebiliriz.

88. sayfa ile 92. sayfalar arasında gazeteci ile arasında geçen diyalog sırasında nasıl hissettiğini betimler. Bunu yaparken de uzun uzun ayrıntılara girerek hem olay örgüsünde oyalanmaya (**delectatio morosa**) hem de son birkaç anın bıraktığı izleri yayararak anlatma (**stretching**) ihtiyacı duyar. Gazetecinin onu öpüşü, ona dokunuşu, dokunuşunun bedeninde karıncalanarak ilerlemesi ona büyük haz verir. Zenime'nin hikayesiyle Leyla'nın hikayesi burada birleşmiş olur.

Genel olarak değerlendirecek olduğumuzda, yazarın üslubuyla farklı kişilere ait sesleri bu denli iyi anlatması ve aktarması okurdaki zihinsel süreçleri hızlandırmakla kalmaz, aynı zamanda okura yeni bir bakış açısı sunarak onu edebiyatın sınırlarına yolculuk ettirir. Leyla Erbil'in muhalif duruşu onun hikayeyi kurgulama tarzıyla birleşince ortaya diğer edebi eserlerden oldukça farklı özellikler gösteren bir metin çıkar. Bu sayede Türkiyeli okurlar hem ülkede geçmişte yaşanmış siyasal olaylara dair bilgi sahibi olur hem de farklı yazınsal geleneklerin ve üslupların izlerini taşıyan bir metinle tanışma fırsatı bulurlar.

2. Çeviri Eleştirisi İlkeleri Işığında Çeviri Yönergesi

Alman çeviribilimci Katherina Reiss çeviri amaçlı metin çözümlemesi ve çeviri eleştirisi alanında çalışmalar yürütmüş, metin çözümlemesi üzerine yaptığı çalışmalarda metin türüne özgü ilkeler ve öğeler üzerinde durmuş, çeviri eleştirisinde ise her metin türüne özgü normatif değerleri belirleyerek çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Reiss, metin incelemesinde metin türü bazlı bir yöntem kullanır. İşe metin türü ayrımlarını inceleyerek başlar. Metin türleri üzerinde çalışmalar yürüten erken dönem araştırmacılarının çalışmalarını inceler. Bu erken dönem araştırmacılarından biri Elsa Tabernig'tir. Tabernig, metinleri üç türe ayırır (Reiss, 2000: 18): Belirli bir alana özgü teknik bilgilerin termonolojiyle harmanlanarak kullanımını gerektiren teknik metinler; yazarın kavram dünyasını aktarmanın terminolojik ayrıntıları aktarmaktan daha önemli olduğu felsefe metinleri; yalnızca içeriğin değil aynı zamanda sanatsal tarzın da korunmasını ve erek dilde yeniden yaratılmasını gerektiren edebi metinler. Peter Brang ise bu ayrımı Fedorov'un metin türleri üzerine çalışmasını gözden geçirerek gerçekleştirir (Reiss, 2000: 19). Brang'e göre, metinler üçe ayrılır: Haberler ve değerlendirme yazıları, ticaret belgeleri ve resmi belgeler, bilimsel metinler; örgütsel ve siyasi belgeler; edebi metinler. Sonraki dönem araştırmacılarından biri olan Georges Mounin ise yeni bir inceleme tarzı geliştirir. İletişim türüne dayalı olan bu inceleme yönteminde Mounin, çevirilere dayanarak şu metin türlerinin önerisini yapar (Reiss, 2000: 22): İlk grup içerik olarak öne çıkan dini çeviriler; ikinci grup, dilsel olarak öne çıkan edebi çeviriler; üçüncü grup, biçim olarak öne çıkan şiir; dördüncü grup, okur kitleleriyle öne çıkan çocuk edebiyatı; beşinci grup, sunma şekliyle farklılık gösteren sahne metinleri çevirileri; altıncı grup, özel teknik koşullardan ötürü film çevirileri; yedinci grup, yine içerik olarak öne çıkan teknik çeviriler.

Yukarıdaki metin türü sınıflandırmalarından yola çıkarak değerlendirecek olursak, Leylâ Erbil'in Cüce adlı metnin kurgusal özelliğinden ötürü edebi bir metin olarak karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Metin, hem düz yazı hem de şiir türüne ait özellikler taşıdığından metnin çevirisi yapılırken içeriksel, biçimsel, biçimsel özelliklere dikkat edilmesi gerekecektir. Bununla birlikte, yazarın sözdizimde gerçekleştirdiği yenilikçi yaklaşım düşünüldüğünde, erek okur üzerinde aynı etkiyi yaratacak bir erek metin oluşturmak hayati değerde olacaktır. Çünkü yazar kısmında yapılan değerlendirmeden de anlaşılacağı üzere, Leylâ Erbil'i Leylâ Erbil yapan şey çağdaşı olan yazarlardan farklı bir biçim ve biçemle okura sesleniyor oluşudur. Dolayısıyla, ilk etapta metin türü üzerinden bir çizgi çizmek çevirmen için faydalı olacaktır.

Reiss, edebi metinleri biçim odaklı metinler kategorisi altında inceler (2000: 31). Reiss'a göre, biçim odaklı metinlerin içerik odaklı metinlerden farkı yazarın ne söylediğinden çok, kendini nasıl ifade ettiğiyle ilgilienmesidir. Dolayısıyla, sanat metinlerine özgü estetik etkinin yaratılabilmesi için okurun bilinçli ya da bilinçsiz olarak metin içerisinden seçerek alımlayacağı biçimsel öğelerin aktarımı önem taşımaktadır. Buna bağlı olarak, çevirmenin metni dilsel düzeyden çıkarıp edebi düzeye taşıyıp taşımadığı önemlidir (Reiss, 2000: 36).

Reiss geliştirdiği inceleme yönteminde, çeviri kararlarını etkileyebilecek etmenler iki temel başlık altında ele alınmış: Dilsel etmenler; dil dışı etmenler. Dilsel etmenler başlığı altında sözcüksel öğeler ve dilbilgisel öğeler yer almaktadır. Sözcüksel öğeleri incelediğimizde, Reiss'ın (2000: 57) metin içerisinde en temel anlam yapısı olarak karşımıza çıkan sözcüklerin yeterli düzeyde aktarılıp aktarılmadığı sorusundan hareket ettiği görülür. Bu aşamada, Leylâ Erbil'in metnini düşündüğümüzde sözcüklerin pek çok farklı bağlanma kullanıldığını görebiliriz. Aneyy (s. 22), kave (s. 22), be! (s. 56) gibi sözlü dile özgü kullanımlar, hınzır (s. 21), seğırtmek (s. 23), yerin dibine girmek (s. 28), sovan (s. 52) gibi yöresel kullanımlar ve qaqaq quqalaq (s. 41), teganni (s. 53), vivace vivace (s. 81) benzeri bir anlamı olmayan ancak yazarın anlam yüklediği yeni sözcüksel kullanımlar dikkat çeker. Bu da metni çevrilmesi bir hayli zor bir metin haline getirir. Bununla birlikte, bağıryanık (s. 31), kulak asmak (s. 34), bacaksız (s. 49), çöreklenmek (s. 53), göze almak (s. 64), göze batmak (s.73), üstüne almak (s. 78) gibi deyimsel kullanımlar da Reiss'ın bahsettiği diğer bir sorundur (2000: 61). Buna benzer birçok örnek olmakla birlikte, hem sözcüksel anlamı karşılayacak hem de Erbil üslubunu doğrudan aktaracak kararlar almak hayati görünüyor. Bununla beraber, sözdizim de önemli etmenlerden

biridir. Sonu gelmeyen cümleler, noktalama işaretleri kullanılmadan yapılan anlatımlar, aynı özneye bağlanan farklı öznelerin oluşturduğu iç içe geçmiş cümleler, kültüre özgü ünlem cümlelerinin çok sık kullanılıyor oluşu, metnin çevrilebilirliğini zora sokar.

(...) Ayıydı yollarınız; seninkisi belirsizliğin konforuna mı yastı; kadın olmanın ağırlığıyla mı ürperik biraz, hoş bakıyorum da bugün yaşayan üç beş devrimcinin sona kalmış kalbine, her şeye seyirci iki kalbin senin daha mı az yaralı diyorum ruhunu saran inleyen nağmelerle...

(Cüce, s. 36)

Yukarıdaki metni çevirecek olan çevirmen, öncelikle her bir cümlecığı ayrı ayrı çevirmeyi denemeli, daha sonra ortak olan özneleri birbirinden ayırarak çeviriye devam etmelidir. Çevirmenin en temel refleksi, *hoş bakıyorum da...* diye devam eden kısmın bir iç konuşma olduğunu unutmadan, iç ve dış dünya arasındaki ayrımı belli edecek bir çeviri kararı almasıdır.

Bir diğer zorluk çıkarıcı cümle yapısı ise noktalama işaretleri kullanılmadan yazılan kısımlardır. Burada her bir sözcüğün bir önceki öğeyle ilişkisi düşünülerek kaydıyla, cümle öğeleri birbirinden ayrılarak, yazarın kaynak metinde yaptığı gibi, araya noktalama işaret koymadan benzer eşdeğerlik kurabilecek bir karar almak önem kazanır.

(...) mutfaktaki yün battaniyesinin üzerinden ve nedense rıhtları yüksek tutulmuş basamaklarından bu evin sürünerek çıkıp geldi yanına ve kuyruğunu ölüm kuğusunun kuyruğundan da zarif bir ölümle üç kez çaldı yere çekerek ciğerlerine son soluğunu bu dünyanın eski aşifteliğinden kalma o hoh kahkahalar arasında.

(Cüce, s. 66)

Bu kısımda eylemler ve zarflar o kadar iç içe geçerek anlatılmış ki bir önceki cümle zarfı bir sonraki cümledeki eylemi de niteleyecek biçimde cümle içerisine yerleştirilmiş. Kaynak metinde de aynı cümle örgüsünün korunması gerekiyor. Yazarın, her bir sözcüğe biçtiği payda erek metinde de doğrudan karşılanmalıdır.

Başka bir zorluk da ünlem cümlelerinin aynı etkiyi verecek biçimde aktarılmasıdır.

(...) "TIRMAN!" dedi, "TIRMAN BÜTÜN RUHUNLA ATALARINDAN KALMA!" komutuyla geçtim tırmanışa o anda. (...)

(Cüce, s. 84)

Üstteki cümleyi aktarmak için, öncelikle aynı coşku ve heyecanı verecek sözcüklerin seçilmesi ve cümle yapısının da benzer bir biçimde kurgulanması gerekiyor. İngilizcede devrik cümle yapısı kullanılmadığı için aynı etkinin *atalarından kalma* kısmını başa alarak ve ruha bağlayarak gerçekleştirilebileceği düşünülebilir.

Bütün bu saydığım dilsel etmenlerin yanı sıra, bir de dil dışı etmenler bulunmaktadır. Reiss (2000: 66) çevirmeni seçimler yapmaya iten, metinden bağımsız olan öğeler olarak tanımladığı dil dışı etmenleri şöyle sıralıyor: Belirli bir metne özgü kullanımları içeren anlak durumu; belirli bir alana özgü uzmanlığı beraberinde getiren konu; belirli bir döneme özgü dil kullanımını beraberinde getiren zaman; erek kültürün özellikleri ve gerçeklerini göz önünde tutmayı gerektiren yer isimleri; genel deyimsel kullanımlar, benzetmeler, sözcük seçimleriyle ilişkilendirilebilecek olan okur; yaşamı ve genel üslubu ile ilişkili olarak yazar.

Cüce kitabı üzerinden dil dışı etmenleri değerlendirelim. Leylâ Erbil'i tanıyan bir çevirmen, onun bu metnin yazarın yazdığı diğer tüm metinlerde olduğu gibi üslupsal farklılıklar içerdiğini bilir. Dolayısıyla, yapacağı çeviride Leylâ Erbil'in daha evvel çevrilmiş bir metni varsa buna göre üslupsal farklılıklar olmasına dikkat eder. Anlak durumu oluşturan bu farklılıklar çevirmeni çeviri sürecinde yönlendirecektir. Bir diğer etmen ise konu alanıdır. Leylâ Erbil'in Cüce metin içerisinde İncil'e, felsefeye, Türkiye tarihine, Nietzsche'ye, Bizans'a, Anadolu uygarlıklarına ve diğer birçok edebi kişiye göndermelerde bulunmaktadır. Bu metni çevirecek olan çevirmen konu alanını bilmeli, göndermelerin içeriğine dair bilgi sahibi olmalıdır. Zaman etmeni ise bu dönemde kullanılan dili içerir. Bu durumda çevirmen günümüzde Türkiye'deki okurların nasıl bir dil kullanımına aşık olduğunu bilmeli, dil değişimlerinin farkında olmalıdır. Aynı şekilde, erek kültüre aktarım yapacağından, orada neler olduğuna dair bilgi sahibi olmak durumundadır. Cüce, İngilizce bilen okura çok yabancı gelecektir. Metin, bu yabancılığı sayesinde okurun dikkatini çekecek bir metin haline alacaktır. Çevirmenin bu yabancılığı etkileyebilecek kararlar vermemesi gereklidir. Bununla birlikte, metnin içerisinde hem erek hem de kaynak dil okurunun ortak ve farklı dil kullanımını inceleyecek bir çalışma yapması gerekmektedir. Bu sayede hem ortaklıklar hem de farklılıklar belirgin bir biçimde dışarı çıkarılmış olabilir. Son olarak da yazarı çok iyi tanımalı, yazarın diğer eserlerini mümkünse okumuş olmalıdır. Çünkü Leylâ Erbil, roman ve hikâyelerinde kendi kitaplarından alınma karakterleri tekrar tekrar bir araya getirir ve onlar arasında yeni kurgusal bağlar kurar.

Reiss, dil dışı etmenleri tanıladıktan sonra bir de çevirmen kimliğiyle ilgili bir tanımlama yapma yoluna gider (2000: 109). Eduard Spranger'in kişilik tipi tanımlamalarından yola çıkarak üç temel kişilik kategorisi oluşturur (Reiss 2000: 110-112): Kendini işin merkezinde gören kişilik, agresif kişilik; öznellikten

uzak duran ve nesneliliği ön plana çıkarmaya çalışan kişi, teorik kişilik; işlevsel bir hayat görüşüne sahip olan ekonomik kişilik; izlenimlerini ifadeleriyle aktarabilen ve sanatsal bir duyarlılığı olan estetik kişilik.

Leylâ Erbil metnini çevirecek çevirmenle ilişkili bir karakter düşündüğümüzde, aklımıza hem teorik kişilik hem de estetik kişilik gelmektedir. Cüce metnini çevirecek olan kişi, aldığı nesnel kararlarla hem teorik kişiliğinden gelen özellikleri kullanabilmeli, hem de sanatsal duyarlılığı, farkındalığı ve metin karşısındaki hislerini aktarma becerisiyle estetik kişilik özelliklerini geliştirmelidir. Edebiyat çevirmeni olarak hayatı boyunca edindiği edebi deneyim ve bilgi birikimlerini metni anlamada ve erek okurun alımlamasıyla ilgili sorunları tahmin etmede kullanırken bir yandan da nesnel olmaya çabalamalıdır.

Sonuç

Leyla Erbil hem ortaya koyduğu yazınsal metinlerle yazın geleneğine meydan okumakta hem de sahip olduğu fikir ve yarattığı düşünsel süreçlerle ülkedeki siyasal, sosyal, ekonomik dönüşümlere karşı durmakta ve kadın bir yazar olarak kendini var etme mücadelesi yürütmektedir. Cüce kitabında anlatılan Zenime Hanım karakteri bütün benliğiyle topluma aykırı olan bir kişidir. Giydiği kıyafetler, yaşadıkları, tercihleri, evinin hali toplumun beklentilerini karşılamaktan uzaktır. Kitaptaki Zenime Hanım yalnızca kendini gerçekleştirmek için yaşamaktadır. Bu açıdan Leyla Erbil'in eserlerini hiçbir ödüle katmama isteğini de gerçekleştirir. Leyla Erbil, birçok ödüle aday gösterilmiş, birçoğunu kazanmış ancak hiçbirini kabul etmemiştir, onun için gerçek başarı omzunda taşıdığı yüklerden kurtulup dünyayı, içinde bulunduğu boşlukta hissettiklerini anlatmaktır. Bu hususta, kitapta kullanılan alıntılar dış dünya ile yazarın kendi iç dünyasını birleştirme amacı taşır. Bu durum metinlerarasılık kavramını akla getirirse de, yazarın bunu asıl yapma amacı, toplumsal yaşamın, siyasal sistemin küçeltirdiği insanlar üzerindeki baskıyı dillendirmek, baskı imgesini de gerçeklere dayanan bir olgusallıkla okurlara aktarmaktır. Bu hareketle, Leyla Erbil tam bir ampirik yazar özelliği çizer. Çünkü yaptığı günlük hayata ait verileri, gerçek bir veri olarak kitaba dâhil etmek ve kendi kurmaca gerçekliğini desteklemektir. Çeviri eleştirisinde metin türü odaklı çalışmaların öncüsü sayılabilecek Reiss'ın çizdiği çerçeve üzerinden yapılan bu incelemede, çevirmenin karşılaşılabileceği temel bilgisel, anlatsal, dilsel sorunlar ortaya koyulmaya çalışılmış ve çevirmene yol gösterici tavsiyelerde bulunulmuştur. Eşdeğerliklerin oluşumunda ve doğru bir biçimde kurulmasında önemli rol oynayan faktörler olan dilsel etmenler, dil dışı etmenler ve çevirmenin kimliği de işin içine katılarak yazarla, eserleriyle ve çevrilecek kitapla ilgili bir çerçeve metin düzenlenmiştir. Sonrasında ise, bu çerçeve metni okuyarak yazara, kitaba ve onun yazın dünyasına dair arka plan bilgisi edinen çevirmenin çeviri sırasında karşılaşılabileceği zorlukları adım adım içeren ve bu yolda ona bilgi ve gözlem aktarımı yapan bir yönerge metni oluşturulmuştur. Üç aşamalı olarak gerçekleşen bu çalışma kapsamında, Leyla Erbil örneğinden yola çıkarak yazarıyla özdeşleşen ve onun hayatından izler taşıyan bir metnin çevrilebilirliği sorunsalına farklı disiplinlerden gelen Umberto Eco ve Katherina Reiss'ın metin yaklaşımı bağlamında birtakım çözüm önerileri getirilmiş ve çevirmen için işlevsel hale getirilebilecek bir çeviri yönergesi ortaya çıkarılmıştır.

KAYNAKÇA

- BARBAROSOĞLU, Nalan (2009). "Travmadan Saçılan Çılgılık: Leylâ Erbil ile Söyleşi," (Çevrimiçi) <http://blog.milliyet.com.tr/travmadan-sacilan-cigliik/Blog/?BlogNo=184512>
- ECO, Umberto (2015). *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, İstanbul: Can Yayınları.
- ERBİL, Leylâ (2003). *Cüce*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ERBİL, Leylâ (1989). *Karanlığın Günü*, İstanbul: Can Yayınları.
- ERBİL, Leylâ (2014). *Tuhaf Bir Erkek*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ERBİL, Leylâ (2012). *Kalan*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- GELBAL, Nazan (2014). *The Conflicts of Women in Literature, Politics and Relationships: A Comparative Reading of the Golden Notebook By Dorris Lessing and A Strange Woman By Leyla Erbil*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Edebiyatı Anabilim Dalı.
- KANDEMİR, Gülşah (2013). "Leylâ Erbil'in Öykülerinde Kadınlar ve Çocuklar," *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 34, s. 117-132.
- KUNDUZ, Nagehan (2012). "Leyla Erbil'in Mektup Aşkları Romanında Kişiler Dünyası," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 5, N. 20, s. 68-80.
- REISS, Katherina (2000). *Translation Criticism - The Potentials and Limitations: Categories and Criteria for Translation Quality Assessment*, Çeviren: Erroll F. Rhodes, New York: American Bible Society; Manchester: St. Jerome Publishing.
- ŞAHİN, Elmas (2009). *Leylâ Erbil'in Eserlerine Feminist Bir Yaklaşım*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- YAVUZER, Mehmet Şahin (2010). *Leyla Erbil'in Romanlarının Psikanalitik Açından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.